

ALTUNKÖPRÜ ADAK VE ZİYARET YERLERİ

Eshraf Sadun Taha ORUG*

Özet: Çalışmamız aynı zamanda doktora tez konumuz olan “Altunköprü yer adları” bu çalışmamızın bir kısmını burada bir bilgi sunumu olarak hazırlanmıştır. İtikat yönünden derin bir geçmişe sahip olan Altunköprüde dini düşünceler ve ona benzer konular büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle kutsal mekanlar camiler, tekke, tarikatlar, hocalar, seyitler her zaman halkın önceliğidir.

Altunköprü, tarihi ve coğrafi konum önemiyle güzel bir mekânda konuşlanmıştır. Yakın geçmişe kadar sahip olduğu limanı, köprüsü ile ticaretin şahdamarın attığı bir cazibe iş ve ziyaret merkezi olarak görünmekteydi. Şimdiyse çeşitli siyasî, sosyal, etnik ve ticari sebeplerden dolayı eski cazibesini yitirmiş bulunmaktadır. Şehrin tarihi antik dönemlere kadar uzanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Altunköprü, Türkmen, Mezar, Adak, İnanç, Din

Altunköprü Votive and Visiting Places

Abstract: Our study, which is also our doctoral thesis topic, “Altunkopri place names”, has been prepared here as a part of this study as an information presentation. Religious thoughts and similar issues are of great importance in Altunkopri, which has a deep history in terms of belief. For this reason, sacred places, mosques, lodges, religious orders, clergymen, seyyids are always the priority of the people.

Altunkopri is located in a beautiful place with its historical and geographical location importance. Until the recent past, it seemed to be an attractive business and visitor center where trade was the jugular vein with its harbor and bridge. However, it has lost its old charm due to various political, social, ethnic and commercial reasons. The history of the city dates back to ancient times.

Key Words: Iraq, Altunköprü, Turkmen, Grave, Votive, Belief, Religion

Giriş

Şehrin Coğrafi Ve Tarihi Konumu

Altunköprü, konum itibari ile önem taşıyan bir yerde konuşlanmıştır. İçinden geçen nehri, köprüleri ve Kerkük Bağdat yolu üzerinde olması yönüyle tarih ve coğrafi önem taşımaktadır.

Altunköprü bir Türkmen kasabasıdır, Kerkük’ün yaklaşık 40 km kuzeyine düşmektedir. Bu kasabaya yakın olan yerler “Kuştepe” ve “Şuvan” isminde kazalar vardır. Altunköprü’nün stratejik değeri şundan görünmektedir, Altunköprü Irak’ın büyük şehirlerini “Kerkük / Erbil / Musul ve Bağdatı” birbirine kavuşturan kavşak bir yerde bulunmaktadır. (21: 2004, Suphi Saatçi)

Kerkük vilayeti Irak’ın kuzeyine düşmekte, vilayetin içerisinde Altunköprü şehri de bulunmaktadır. 34-36. Enlem ve 44-46. Boylamla arasında Hamrin ve Zağros sıra dağları ile aşağı Zap nehri arasında yer almaktadır. (Cemal Baban, 38: 2012)

Aşağı Zap nehrinin Altunköprü şehrinin konumunda çok önemli etkisi bulunmaktadır. Nehir şehri üç ayrı yakaya bölmektedir. Bu yakalarda bazı salih evliya ve imamların türbeleri bulunmaktadır, şehrin bu bölümleri şu şekilde isimlendirilmektedirler: “Büyükyaka – Ortayaka – Küçükyaka”, şehrin parçalarının birbirine biri diğerinden daha uzun iki köprü bağlamaktadır, birinci köprü kuzeyde olup 116m (, ikincisi güneyde olup 54m(uzunluğundadır, bu iki köprü IV. Sultan Murat zamanında 1638 yılında Bağdat’ın meşhur tarihi fethi esnasında yapılmış olup, yapımında kireç ve taş kullanılmış ve iki eski kemer üzerinde yapılmışlardır. (Mahir El-Nakib, 28: 2008) Bu köprü 1.Dünya savaşının sonuna kadar 1918 yılına kadar Osmanlı ordusu tarafından Haziran 1918 yılında Kerkük şehrinden çekilmesinden sonraya kadar kullanılmıştır.

İngilizler Altunköprü şehrine güneyden saldırmasında, Osmanlılar da İngilizlerin saldırısını engel ve mâni olmak üzere her iki köprüyü yıkmış, ki İngilizlerin bu saldırısı Osmanlıları Zap nehrinin ötesine geçmeye zorlamış idi. (Mahir El- Nakib, 49: 2008), Benim baba annem (Allah rahmet etsin) bana söylemişti, o zamanda henüz dokuz yaşındaymış, Osmanlıların her iki köprüyü patlatma anını hatırladığını ve askerın kendilerini patlatmadan önce halka zarar gelmesin diye her kesi evlerine girmelerini istenmiş idi, 1931 yılından sonra

* Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, antep1975@yahoo.com, ORCID ID. 0009-0002-2973-4836

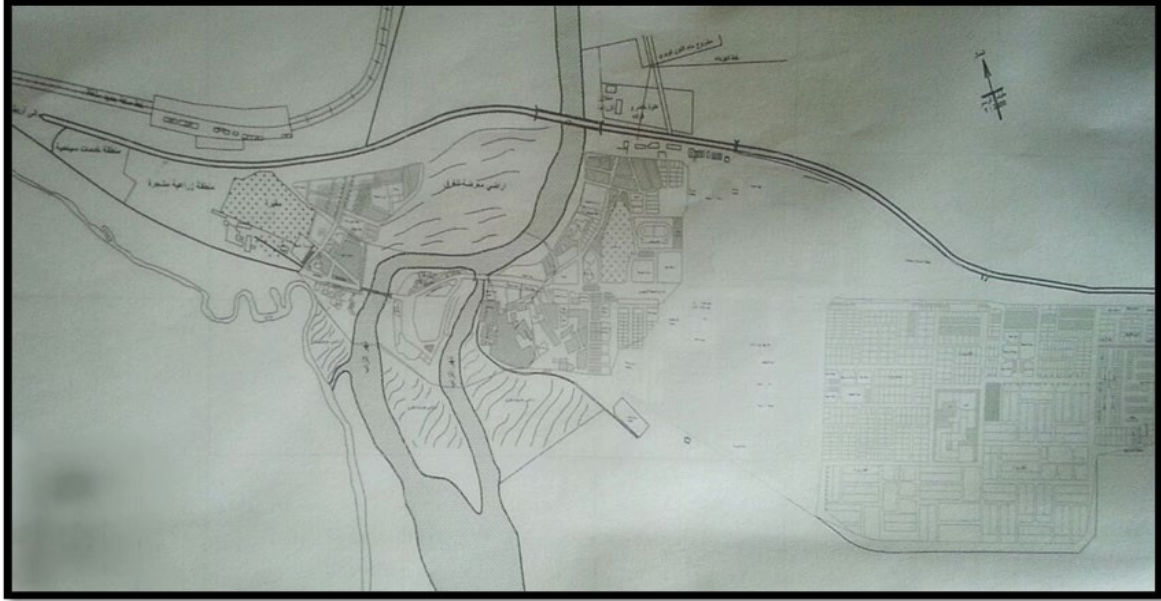
taş köprüünün yerine İngilizlerin tarafından yeniden iki demir köprüsü inşa ederek ve bu çalışma 1937 yılında son buldu, yapılan bu iki köprü halen kullanılmaktadır. (21: 2004, Suphi Saatçi)

1. Harita ve Resimler

Altunköprü ile ilgili haritalara bakıldığında şehrin kuruluşundaki teknik ayrıntılar çok net olarak görülebilir. Irmak boyunca, ırmağın tüm imkanlarından azami ölçüde yararlanan bir yapıdır. İkiye ayrılan ırmağın oluşturduğu doğal orta yaka şehre farklı bir hava kazandırmıştır.

Bu verimli ırmak boyu yerleşim yerleri, büyük şehirlere olan ulaşımın kavşak noktası da olunca ismiyle müsemma değerli ve güzel bir yerleşim yeri olarak dimdik ayakta durmaktadır. (Bagvan, 2013, s20).

Harita

1920'li yıllara ait Altunköprü yerleşim planı (Bagvan, Altunköprü Şehir ve Gelecek, 2. Baskı, Belen Yayınları Silsilesi (5) Kerkük 2013, s20).

1. Resim

15. Asırdan sonra Altunköprü şehrinin bölümlerini gösteren bir minyatür. Minyatür Matrakçı Nasuh'un çizdiği şekil kaleyi açıkça göstermektedir. (Saatçi , çeviri: Raşid el-Hurmuzi 2010, sf: 108, 109)

2. Resim

Altunköprü şehrinin Aşağı Zap Suyu üzerindeki eski osmanlı köprüsü (Orug - 2015)

3. Resim

Altunköprü'nün Tisin, Orta Yaka ve Salahiye semtlerinin görünümü (Google Earth'den)

2. Altunköprü'de Yatır ve Mezarlara Önem Verilmesinin Sebepleri

Altunköprü halkının bu dini mekânlara gösterdiği ilişkiye dair bir çıkarımda bulunmadan evvel, bu insanların yaşadıkları şartları iyi tahlil etmek gerekmektedir. Dönemin şartları itibari ile savaşların devam etmesi, teknolojik gelişmişliğin yetersizliği, tıbbın ilerlememiş olması çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Böyle giderek bir zaman sonra bu ve benzer düşünceler alışkanlık bir hâle dönüşmüştür. Birçok hastalık için örneğin; karabasan, baş ve sırt ağrısı, halsizlik, korkmak ve cinlenme gibi konuklarda halkın ilk ziyaret ettiği yer bu yatır mezarlar olmaktadır. Halkın böyle şeylere itibar etmesinin sebebi dedelerimizin temiz gönüllü olması ve aksaklı insanlardan yatırlardan yardım beklemesini ne kadar gönlü temiz olmasının ispatıdır.

Bunu sağlayan temel varlık ise ailenin bir veya birden fazla erkek evlat sahibi

olmasıdır. Erkek evlat konusun bu denli hassasiyet göstermesinin temel sebeplerinden birisi, tarlada çalışacak bireylerin sayısının artmasıdır denilebilir. Kadınlar bu prestiji sağlamak için erkek evlat doğurma olayını gurur meselesi yapmışlardır.

3. Altunköprü'deki Kutsallık Atfedilen Yer Ve Mezarların Adları

1. Sultan Özbek Mezarı
2. İmam Recep Mezarı
3. Seyit Ahmet Mezarı
4. Ashaba Mezarlığı
5. Ciğer İmamı
6. Dört Kapılı İmam
7. İmam Muhammet Mezarı
8. Kayabaşı Mezarı
9. Seyit Gül Mezarı
10. Seyit Hamdan El- Nuaymi
11. Hendek Mezarlığı
12. İmam Gözlü Baba Mezarı
13. Kamış Alanı Halveti
14. Ukkaş (Vakaşa-Ukaşa) Mezarlığı
15. İmam Ömer Makamı
16. Aditepe (Kale)
17. Hazreç

4. Altunköprü'nün Küçük Köprü (Tisin) Yakasındaki Ziyaret Yerleri

1. Seyit Ahmet Mezarı
2. Ashaba Mezarlığı
3. Ciğer İmamı Mezarı
4. Hendek Mezarlığı
5. Kayabaşı Mezarı

6. Altunköprü'nün Orta Yakasındaki Ziyaret Yerleri

1. Sultan Özbek Mezarı

7. Altunköprü'nün Büyü Köprü (Salahiye) Yakasındaki Ziyaret Yerleri

1. İmam Recep Mezarı
2. İmam Gözlü Baba Mezarı
3. Seyit Gül Mezarlığı
4. Seyit Hamdan El- Nuaymi

8. Kerkük Altunköprü Yolu Üzerinde Bulunan Ziyaret Yerleri

1. Kamış Alanı Halveti
2. Ukkaş (Vakaşa-Ukaşa) Mezarlığı
3. İmam Ömer Makamı
4. Aditepe (Kale)
5. Hazreç.

9. Bazı Önemli Mezarlık, Mezar Ve İmam Hakkında Bilgiler

1. Ashaba Mezarlığı

Altunköprü'nün doğuya bakar tarafında, şehrin merkezinden 6km uzaklıktadır. Sarıçam köyün karşısındadır. Altunköprü ile yine büyük bir ilçe olan Köysancak arasında ana yol üzerindedir. Ashap kelimesi Arapça kökenlidir ve Peygamber efendimizle birebir görüşenlere, onu gören kimselere verilen isimdir. Bu mezarlığın çok eski bir mezarlık olduğu ve hâlâ ayakta duran eski mezar taşlarından belli olmaktadır ve tarihi Asrı Saadete kadar dayanmaktadır. Efendimiz zamanında kurulmuş olan Devleti İslamiye bünyesindeki askerler olarak fethi çıkmış, dünyanın muhtelif yerlerine dağılmış ve oralarda şehit düşmüşlerdir. Ayrıca bu mezarlığı diğerlerinden ayıran temel ve önemli ayrıntılardan birisi de tek bir kabirden oluşmayıp müteaddit mezar olmasıdır. İşte bahsi geçen yerdeki Ashaba Mezarlığının

sahipleri de bunlardır. Rivayetlere göre yaklaşık olarak tekabül ettiği dönem ise Hz. Ömer'in (R.D.) hilafetine denk gelmektedir. Kadınlarının daha yoğun bir ilgi gösterdikleri görülmüşse de özellikle Ashaba Mezarlığına erkeklerin ilgisi kadınlarınkinden çok daha yoğundur. Ashaba Mezarlığının Peygamber efendimiz ile ashabına olan özel hürmetin herhangi bir yıkma planının durdurmuştur. Mezarlığın diğer husus ise yöre sakinlerin ölen yeni doğmuş bebekleri bu mezarlığa definetmeleridir. (k.10)

2. Ciğer İmamı Mezarı

Ciğer İmamı Mezarlığı Altunköprü'nün Tisin semtindedir (Küçük Köprü) yakasındadır. Seyit Ahmet mezarından 500 metre uzaktadır. Bu mezarlık Seyit Ahmet'in mezarının doğu tarafına düşüyor. Tarihi belli olmayan bir mezardır. Ciğer İmamı Mezarlığına dair rivayetler odur ki; bu mezarlığa ağırları olanlar uğrar ve ağırlarının son bulmalarını dilerlermiş. Bunun sonucunda dilekleri kabul olanlar bir kuzu ya da koyun ciğeri bağışlamış. Yine rivayetlere göre, bu eylemi temellendiren durum, imamın yaşadığı dönemde ciğere olan düşkünlüğüymüş. Bir diğer rivayet ise ciğerin hayvanın en önemli kısmı olduğu inancıymış. Ciğer İmamı mezarlığını diğer mezarlıklardan ayıran temel durum ise, bu mezarlık maalesef ki varlığını koruyamamış üzerine bina yapılmasının önüne geçilememiştir. Bu mezar kaçak yapılardan nasibini almış ve 2003 yılından sonra had safhaya çıkan kanunsuz arazi yağmalarından sonra kötü bir kadere mahkûm edilmiştir. (k/4)

3. Dört Kapılı İmam

Dört Kapılı mezarı Altunköprü'nün güney tarafında ve şehirden 4 km kalmaktadır. Biraz yüksek tepenin üstündedir. Rivayete göre bu mezar bir Osmanlı Devleti'ne mensup bir Türkün mezarıdır. Mezarlığının bulunduğu yerin yanından yol geçmektedir. Mezarın Dört Kapılı İmam olarak anılmasının temel sebebi, dört kapalı kapıyı bir anda açacağına inanılması demektir. Mezarın bulunduğu yer dört ayrı yolun kesişim ve ayrılık noktası bulunmasıdır. İmama kadınların gösterdiği hürmet ve umdukları medet daha fazladır. Erkek çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, mezarlığı ziyaret ederek çeşitli şekillerde adak adayıp, dilek dilemişlerdir. Bunlardan en bilinen şudur: Erkek çocuk sahibi olmak isten kadınlar, mezarlığı ziyaret edip üç adet taşı birbirlerinin üzerine koyup, ellerini bir karış şeklinde açmak suretiyle, serçe parmakları, taşların üzerine dik gelecek konumuyla ellerini şekillendirip beklemeye koyulurlarmış. Daha sonrasında diğer ellerini açarak, avuçlarının tam ortasına, karış pozisyonunda duran, havada dik bekleyen başparmaklarını denk getirirlermiş. Ellerin altında üst üste duran taşların hareket etmesi durumunda kişinin dileğinin kabul olduğuna inanılmış. Bu mezarlığın hemen alt tarafında bir de Öksürme Kayası bulunmaktadır. Öksürük hastalığı olanlar bu kayalığın altından geçer ve bunun kendilerine iyi geleceğine inanırlarmış. "Sıyrınçak" adı verilen ve mezarlığının hemen yanında bulunan, fazla yüksek olmayan bu tepeden, kadınlar aşağıya kendilerini yan yatırıp yuvarlanırlar ve bunun sonucunda erkek çocukları olacağına inanırlarmış. Mezarlığının bulunduğu yer kasabanın dışarısında olduğu için bahar mevsiminde insanların gezmek için tercih ettiği yerlerden biridir. (k / 2 - 3 - 4)

4. Hendek İmamı

Altunköprü'nün Tisin semtinde bulunan Handek, adını Arapçadaki "hendek" sözcüğünden almaktadır. Coğrafi yapısı itibari ile konumu tıpkı bir hendeği andırmaktadır. Osmanlı döneminde askerlerin korunak olarak kullandığı bölgedir. Sadece yörenin eskileri tarafından bilinen bu mezar zamanla eski itibarını yitirmiştir. Osman Bin Affan camiiinin karşısındadır. 2010'a kadar kalmıştı, Herhangi bir koruma altına alınmayan bu mezar, Altunköprü Belediyesi tarafından yıkılarak Park ve bahçe hâline getirildi. Yöre halkı bu mezarın başına dua ve adakları için gelmektedirler. (k / 5)

5. İmam Gözlü Baba Mezarı

Altunköprü'nün Büyükköprü (Salahiye) yakasındadır. Gülümüâssaf denilen yerdedir. Burası aynı zamanda Osmanlı Ordusu'nun depo ve hapishanesinin olduğu yerdir. Altunköprü'nün şimdiki Altunköprü incileri Anaokulunun yakınındadır. İmam Recep

mezarından 500 Mt batısında bulunmaktadır. Yalnızca yaşlılar tarafından bilinen bu mezar 2014 yılında mezarlığın önünde bir bina inşa edilmiştir ve ondan sonra üzerine inşaat yapılmak üzere düzleştirilmiş ve böylelikle tarih olmuştur. Yşıların söylentisine göre bu mekân, ismini merhumun gözlerinin güzel olmasından aldığı belirtilmektedir. Ayrıca Gözlü Baba'nın Türk olduğuna dair de rivayetler bulunmaktadır. Bu mezarın hemen 400 metre yakınından nehir zap suyu nehri geçmektedir. (k / 9 -2)

6. Seyit Hamdan El- Marei El-Nuaymi Türbesi

Altunköprü'nün Büyükköprü Yakasındadır. Buraya aynı halde Salâhiye de denilir. Seyit Gül mezarına çok yakın bir mesafede bulunmaktadır, Soyları Peygamber efendimizin soyuna giden kimselere seyit denilir. İşbu sebep nedeniyle seyit kimseler ancak ve ancak Arap'tır. Irak'ın orta ve güneyinden gelen seyyah dedeleri, son olarak Dibis kazasına ve Altunköprüye bağlı Kayabaşı Köyüne yerleşmişlerdir.

Bu mezarda yatanlarında soyları Peygamber efendimizin soyuna uzanmaktadır. Bu mekânın içinde birden fazla yatır bulunmakta. Bu türbe yarım üstü açık olan bir büyük odalı bir mekânın içindedir, duvarla örülmüş ve üstünde üç tane küçük kubbeyle kapatılmış.

Bu türbeye hanımlar ilgisi daha fazla görünmektedir, çocuk hastalıkları ve dileklerini, niyazlarını hasıl etmek için ziyaret edilir. Türbenin tarihi konumuna bakarsak diğerlerinden daha yakın bir tarihe sahip olduğunu kolayca anlaşılır. (k / 1)

7. İmam Muhammed Mezarı

İmam Muhammed mezarı Altunköprü'nün güney batı tarafındadır. Merkezden 4 km uzaklıktadır aynı zamanda Dört Kapılı İmam mezarlığının, batı tarafında kalıp 600 metre kadar aşağıdadır. Tam olarak tarihi belli değildir. Osmanlı Devleti'nin 500 yıl kadar Irak'ta hüküm sürmesiyle bu tür kalıntılar Osmanlı Devleti'ne mâl edilmektedir. Altunköprü'nün dışarısında konumlanması sebebiyle, İngilizlerin üzerine inşaat dikme projelerinden şans eseri kurtulmuştur. Mezara dair elimizdeki bilgilerin başında bulunduğu yerin ismi gelmektedir. Bu isim "Galal"dır. Burası Murabbağ Dağı'nın yanındır. İmam Muhammed'in mezarının hemen 100 metre yakınından bir çay geçmektedir. Aynı zamanda mezarlığın yanında Osmanlı Devletinden kalma, akıntıyla çalışan küçük de bir değirmen bulunmaktadır, değirmen halk arasında Beyaz Değirmen olarak anılmaktadır. Halıkn özen göstermesi nedeniyle bu mezar günümüze kadar varlığını sağlamıştır. (k / 2- 6 - 4)

8. İmam Recep Mezarı

İmam Recep'in mezarı Altunköprü'nün Büyükköprü yakasındadır. Sultan Özbek ile İmam Recep'in mezarları arasındaki mesafe 300 metre kadardır. Aralarından nehrin geçiyor olması sebebiyle ulaşım için köprü kullanılmaktadır. İmam Recep hakkındaki rivayetler kendisinin bir Osmanlı Zabiti olduğu yönündedir. İmam Recep'in mezarının bulunduğu yer ise vaktiyle Osmanlı askerlerinin defnedildiği bir mezarlıktır. O bölgeye ise Osmanlı döneminde "Silahlıç" denilirdi. Yörenin bugünkü ismi ise "Salâhiye"dir. Altunköprü konum itibari ile Kerkük, Erbil ve Musul'u birbirine bağlayan stratejik bir konumdadır. Osmanlı Devleti'nin İngilizlerle giriştiği harp döneminde, Altunköprü cephesi Osmanlı Devleti için ziyadesiyle önem arz eden bir cepheydi. Bu kadar önem arz eden bir cephede süregelen savaş esnasında çok sayıda asker şehit oldu. İmam Recep de bunlardan biriymiş. Osmanlı askerlerinin defnedildiği bu mezarlık daha sonra İngilizlerin kademeli ve kasten yürüttüğü politikalarla yok edilmeye çalışılmıştır. İngilizler, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki eserlerini yok etmek maksadıyla politikalar yürütürken, Altunköprülüler Osmanlı Devletinden kalan bu değerleri korumuşlardır. İngilizler okul, devlet binası inşa etmek niyetiyle halkı ikna etmiş ve bu mezarlıkları yok etmiştir. Halkın bu mezara gösterdiği saygıya istinaden buna el sürmeye cesaret edememiş ve İmam Recep'in mezarının günümüze kadar kendini korumuştur. İngilizlerle ters düşmeyi göze alıp sahip çıktıkları İmam Recep'in mezarını hiçbir zaman başboş bırakmamışlardır. Recep ayında kadınlar tarafından kendisine "Bekle gelsin aylardan Recep / Duanı duyursun İmam recep "şeklinde dualar da edilmiştir." (k / 2 – 4 – 5)

9. Seyit Ahmet Mezarı (Ağız Egen İmamı)

Altunköprü'nün Küçükköprü yakasındadır ve Tisin semti denilmektedir. Soyları Peygamber efendimizin soyuna giden kimselere seyit denilir. Bu sebep nedeniyle seyit kimseler ancak ve ancak Arap'tır. Ehli beytin torunları sayılır. Irak'ın orta ve güneyinden gelen gezgin dedelerinden bazısı, son olarak Altunköprü, Kayabaşı Köyüne yerleşmişlerdir. Kayabaşı Köyü Altunköprü merkezinden 600 metre batıya doğrudur. Bu mezara gelen kişilerin çoğu baş ağrısı, karabasan, psikolojik aksaklıklar, ruhsal sorunlar gibi rahatsızlıklarına çözüm aramak için gelirlerdi. Yöre halkınca bilinen ve aktarılan olaylardan biri de şöyledir: Altunköprü'de iş alan müteahhittin oğlu akıl sağlığını yitirmiştir. Tavsiyeler üzerine Seyit Ahmet'in oğlunun tekkesine gitmişti, adı ise Seyit Muhsin'dir. Oğlu şifasını buldu ve buna karşılık müteahhit, mezarlığın olduğu yere 1973 senesinde kubbeli bir oda yaptırmıştır. Seyit Ahmet'in bir diğer ismi ise Ağız Eğin İmamıdır. Halk arasında yine bir tabir, bir deyim olan "ağzın eğilmesi" günümüz Türkçesinde çarpılmaya karşılık gelir. Seyit Ahmet'e dair halkta oluşan bir diğer inanç ise vücudunda çeşitli kısımları kötürüm olan kimselere deva olduğudur. Bu da halk arasında "eğri ağzı düzelten" olarak adlandırılmaktadır. (k / 1 -2- 6 – 8)

Kubbeli Mezarlığın İçindeki Seyit Ahmet'in Soy Ağacı

1. Seyit Ahmet, Seyit Süleyman, Seyit Ahmet El Âreci, Seyit Halife, Seyit Abdullah, Seyit El Yusuf El Elleo El Rüfai El Huseyini ve Seyit Ahmet'in vefat tahminen 1943 ila 1945 yılları arasına denk gelmektedir.

2. Seyit Hüseyin ki Seyit Ahmet'in kardeşi olur.

3. Seyit Süleyman ki Seyit Ahmet'in Babası olur.

4. Seyit Muhsin ki Seyit Ahmet'in oğlu olur 1979 vefat etmiştir.

5. Seyit Ahmet'in annesi olur hanım olduğu için ismini yazmak buranın örf âdetine uygun olmadığı için yazmayı yakışsız buldum.

10. Seyit Gül Mezarı

Altunköprü'nün Büyükköprü Yakasındadır. Buraya aynı halde Salâhiye de denilir. Seyit Gül mezarında yatanlarında soyları Peygamber efendimizin soyuna uzanmaktadır. Seyit Gül'ün babası Kerkük'ün Süleymaniye'ye bakan tarafından, doğusundan, Kara İncir ile Kara Hasan kasabalarının ortasında bulunan Kima Zava köyünden gelmedir. Seyit Gül 1936-1940 yılları arasında rahmetli olmuş ve naaşı Büyük Köprü mezarlığına defnedilmiştir. Seyit Gül'ün mezarı tek kubbeli küçük bir odanın içindedir. Ziyaret edenler, Dua ederek kendi dertlerine ve hastalıklarına şifa dilerler. (k /7)

11. Sultan Özbek Mezarı

Sultan Özbek'in mezarı Altunköprü'nün tam ortasındadır. Orta-Yaka semtinde bulunan mezar, nehrin çok yakınındadır. Demir köprü ile mezara arasındaki mesafe 100 metredir yolu kenarındadır. Bu mezarın hakkındaki bilgiler şehrin sakinleri tarafından çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu zatın Özbekistan asıllı olduğu kolayca anlaşılır. Bunun yanı sıra Özbekistanlı olmadığını, yalnızca adının Özbek olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Türk asıllı olduğu bilinen Sultan Özbek'in mezarının tarihi çok eskiye ve hatta belki de Selçuklulara kadar dayanabilmektedir. Sultan Özbek'in ismine dair rivayetlerden birisi de Aspek olduğu yönündedir. Aspek isminin etimolojik kökeninde yatan ise "aslı pak" söylemidir.

Aslının paklığından, olmuştur. Sultan Özbek hakkında en geçerli ve halkın ortak kanaati olan fikir ise rahmetlinin eski bir Osmanlı komutanı olduğu yönündedir. Vefat ettiği dönemlerde köprülerin henüz inşa edilmemiş olması hasebiyle naaşı Orta Yaka'da kalmış ve oraya defnedilmiştir. Bu durum ise vefat tarihinin 1635 yılından önce olduğu kesindir; zira bahsi geçen dönemde Osmanlı Köprüsü hala inşa edilmemiştir. Bölgeye ilk köprü 1638 yılında 4. Murad tarafından inşa edilmiştir. Sultan Özbek'in mezarı zamanla çocukları rahatsız olan kadınların adak adayıp dua ettikleri bir kutsal mekân hâlini almıştır. Bu türbenin duvarlarında oluşan is iz ve lekelerini kadınlar parmaklarıyla alıp çocuklarının bademciklerine süren kadınlar, bunun çeşitli boğaz, burun ve gırtlak hastalıklarına şifa

gösterdiğine inanmışlardır. Farklı ruhsal rahatsızlıkları olan çocukların korku, kâbus ve görme, karabasına maruz kalma bu gibi dertlerin şifası görünmüştür. Mezarın üzerinde bulunan siyah taşları çocuklarının her yerlerine sürerek şifa isteyen insanlar özellikle hanımlar için önem taşıyan mübarek bir mekân hâlini almıştır. Özellikle recep ayında Sultan Özbek'in mezarına mumlar yakıp tatlılar bırakmışlardır. Bırakılan yiyeceklerin azalması, yenilmiş olması durumunda dileklerinin kabul olacağına inanılmıştır. Yöre kadınlarının dillerine dolanan, tekerlemeyi andıran duaya dönüşmüş bir sözcük kalıbı da vardır. O da “Sultan Aspek yetiş bana / sana mumla kınayla geleyim.” Bu dua yöre kadınlarının sıklıkla kullandığı bir söylemdir. Bu mekânın bir hayrata dönüştürülmesini, mum ve kınadan ziyade yemeklerin, ekmeklerin bırakılmasını ve buradan ihtiyaç sahiplerinin faydalanmasını sağladı. Sultan Özbek'in kabrine gösterilen bu itibara sebep olan olaylardan birisi ise İngilizler tarafından 1.Dünya Savaşında sonra Hindistan'dan getirilen askerlerin birisi, askerî bir arabayla seyir hâlinde iken Sultan Özbek'in mezarına çarpmıştır. Kabir zara görmezken, arabayı kullanan asker felç kalmıştır. Bu nedenle halkının kabre derin bir hürmet göstermesine yol açmıştır. (k / 2 - 3 - 4 - 6 - 8)

12. Yeni Çıkan İmam Mezarlığı

Kayabaşı köyü Altunköprü'ye bağlı bir köydür ve Altunköprü'nün 600 metre batısındadır. Altunköprü merkezi ile bu köy arası kuş bakışı 900 metredir lakin Altunköprü ile Kayabaşı Köyü arasındaki mesafe 4 km'dir. Altunköprü ile Kayabaşı Köyü arasından Küçük Zap nehri geçtiği için nehrin geçilmesi gerekmektedir. Yeni Çıkan İmam mezarlığının hikâyesi diğer mezarlara görece farklıdır bu farkta isminden anlaşılabilir. Osmanlı Devleti'nin 1918'de Altunköprü'den çekilmesiyle başlayan bu hikâyenin bir kahraman Osmanlı ordusu mensubu olan Fas asıllı Ahmet Al Mağribi'dir. Fas ülkesinin Arapçadaki karşılığı isim Mağriptir. Kayabaşı köyüne geldiğinde bir tepenin üstünde durmuş ve sormuş “Burada seyit var mıdır, varsa kimdir?” diye sormuş. Bu soruya cevap almak için Kayabaş köyünün sakinlerinden Seyit Hasan Nuaymi ile görüştürmüşler, Al Mağribi seyitten bulundukları tepedeki gösterdiği yeri kazmasını istemiştir. Seyit Hasan demiş burada bir şey yoktur neden kazalam, sonunda Al Mağribinin istediği yer kazılmıştır. Altı metrelik kazıldığında karşlarına bir küçük kubbeli oda bir de içinde mezar çıkmıştır. 41 sene boyunca, bu mekânda halvete girmiş, yemeğini Kayabaşı halkı vermiş. Kaynak kişinin ifadesine göre kazılış tarihi 1919-1921 yıllarındaymış. 1961'lı yıllarına kadar burada inziva etmiştir, ondan sonra Kamış Alanı halveti olarak bilinen ve Kayabaşı köyüne 5 km yakınında bulunan bölgedeki tepe arasında bir halvete yerleşmiştir. kalan ömrünü burada geçirmek suretiyle kalmış, 1968 senesinde rahmetili vefat etmiştir. (k / 1 - 2 - 4)

Altunköprü'ye Bağlı Olan Köy ve Kasabalardaki Önemli Kutsal Yerler

Altunköprü, Kerkük ile arasında yaklaşık 38 köy bulunmaktadır ve bu köyler idari yönden Altunköprü nahiyesine bağlıdır. Eski tarihlere dayanan bu köylerde insanlar ziraat ve hayvancılıkla uğraşırlar. Bu köylerin arazisi sulak ve toprağı verimli olduğundan ziraat ve hayvancılık ile meşhurdur. Bu köyler Altunköprü'den yaklaşık 32 km kadar uzaklıktadırlar. En yakın köy 1-2 km uzaklıkta başlar. Bu köyler Altunköprü için çok önem arz eder. Çünkü ziraat ve hayvancılık açısından Kerkük'ten Bağdat'a kadar olan yerlerde insanların geçim kaynağıdır. Ziraat ve Hayvancılık buradaki insanların günlük geçim sıkıntısını azaltmaya destek olur. Çünkü bu yerler binlerce dönüm verimli arazilere sahiptir. Bu köylerin hayvancılık ve et sektörüne katkısı çoktur. Özellikle; süt, yoğurt, peynir, et ve yün bolca üretilir. Bunların hepsi Altunköprü'ye gelip buradan çevreye taşınır. Zamanla taşıma araçları çoğalınca yani Altunköprü'den taşıma işlemleri azalmaya başlar. Bunun sonucunda da köylerden şehirlere göçler başlar. Dolayısıyla köylerin verimleri azalmaya başlamıştır.

1. Kamış Alanı Halveti

Kamış Alanı Halveti Altunköprü'nün 11km batı tarafındadır. Altunköprü ile Dibis Kazasına yakı olan Kargaotu köyüne çok yakındır. Bu alan vadiyi andıran, ulaşımı çetin, taşlık bir arazidir. İsmi geniş bir alan kaplayan kamışlardan alan bu arazi, ulaşımı zor ve

çetin dağların arasında kalmıştır. İnziya ve tek kalmak için fazlasıyla münasiptir. Bütün yaşanmışlıkların izini taşıyan bu yerin Osmanlı zamanındaki adı da Kamış Alanıdır. Halvet yerine ulaşmak için arabayla yola çıkmış olsak da bir yerden sonra arabanın gidemeyeceği sarp yollara vardık. Daha sonrasında yaya devam ederik ancak halvet yerine ulaşabildik.

Halvetin yanındaki mescidin duvarında el yazması bir Ayet-el Kürsi ve yerde el yapımı bir hasırın bulunmasıydı. Bunun yanı sıra mescid ile küçük bir mağarayı andıran halvet kısmının kapıları karşılıklı bir şekilde birbirlerine bakmaktaydı. (K / 1- 7)

2. Ukaş – Ukaşa Mezarlığı

Altunköprü'den Kerkük'e giderken yolun sol tarafında ve 20-km bulunmaktadır. Peygamber efendimizin sahabelerinden biri olduğu olduğundan dolayı. Halk arasında kutsal görülen bir ziyaret yeridir. Bu mezarın yanından bir ırmak geçmektedir. Zamanla halkın güzel ve serin mevsimde vakit geçirmek için gittiği bir gezme yerine dönüşmüştür. Etraftaki köylerin ve buralarda yaşayan halkın en fazla ilgi ve önem verdiği bir mekandır. Farklı dertlere ilaç ve çare bulmak için insanlar bu mezarlığı ziyaret etmiştir. Rivayetlere istinaden birçok kötürüm gidenin ayaklanarak döndüğü görülmüştür. Bu kutsal mekân Altunköprü'nün içerisinde bulunmasa da lakin Altunköprü'deki kutsal mezarlar gibide önemlidir. (k / 4 - 5 - 7 - 8)

3. İmam Ömer Makamı

İmam Ömer mendan, Güldere köyüne çok yakın bir tepenin üzerinde bulunmaktadır. Altunköprü'den yaklaşık 37 km uzaklıkta doğu tarafında bulunmaktadır. Milletin arasında İmam Ömer Mendan ismiyle bilinen bir mekandır ve günümüze kadar korumaktadır. Bahar günlerinde insanlar çeşitli dilekler için ziyaret ederler. Bizzat yaşlıların söylentilerine göre bu makam ruhsal sıkıntıları olan, psikolojik rahtsızlıkları olan erkek, kadınlar ziyaretten şifa dilerlermiş. (k / 2 - 6 – 7)

4. Aditepe (Kale)

Aditepe, Altunköprü'ye tabi olan Dahran köyünün civarında bulunan bir höyüktür. Höyük yüksek bir yerde olduğu için buraya kale denilmiştir. Bu tarihi yerin geçmişi İslami dönemlere kadar uzanan kalıntılardır. (9 – 10)

5. Hazreç

Hazreç, Dibis ilçesinde bulunan bir harabedir. Dibis ilçesi daha önceden Altunköprü'ye bağlı bir köydü. Şimdi ise tek başına bir ilçe olmuş. Bu harabe, Altunköprü'den 9 km uzaklıkta yer almaktadır. Bu yerin tarihi, İslami ilk tarihe kadar uzanmaktadır, Çeşitli dilekler dilemek için bu mekânı ziyaret edilirdi, hastalıktan şifa bulmak ,çocuk istemek ,rızkın bol olması vb bune benzer dilek ve istekler istenilir. (k / 1 - 6)

Sonuç

Altunköprü şehrindeki toplumun doğası, çok kültürlü bir toplumun dini ve kültürel inançlarının bazı yönlerini incelemek için önemli bir model olarak kabul edilmektedir. Bu toplumun tarihi, sosyal ve kültürel değerler, gelenekler ve alışkanlıklarla doludur; bunlar birçok eski ve modern şehirde nadiren bulunan özelliklerdir. Özellikle, şehrin tarihi hem eski hem de modern dönemde, sosyal sorunların çözümünde ve hastalıklardan şifa bulmada halkın inançlarıyla yakından ilişkili olan birçok dini mekân ile doludur.

Altunköprü'de zamanla beraber kayıp olmaya mahkûm olan tarihi ve kültürel mirası yeniden araştırılmalıdır ve daha iyi hale gelebilmesi için kayıt altına almaktır. Siyasi olayların, bu eserlere ilhak ettiği ziyana herkes şahittir. İster arkeolojik ister tarihi, yönden Osmanlı devleti dönemi ve Irak arşivlerinin kapsamlı bir şekilde araştırılması gerekir.

KAYNAKÇA

Abdulrezzak El-Heseni, Eski ve Yeni Irak, 7. Baskı, Bağdat, 1982.

Abdurrahman Mustafa Bagvan, *Altunköprü Şehir ve Geleceği*, 2. Baskı, Belyin Yayınları 5-Kerkük 2013, s20 -21).

Dakuklu, Mehmet Hursid (1965), “Altunköprü nahiyelerini Tanıyalım”, *Kardaşlık*, yıl: 4, sayı: 11.

- Eshraf Orug (2015), *Kerkük- Altunköprü Halk Kültürü*. Gaziantep Üniversitesi.
- Irak Cumhuriyetindeki Genel Tarihi Eser Yayınları, Enformasyon ve Kültür Bakanlığı, Iraktaki Tarihi Yerler, Bağdat, 1970.
- Mahir El-Nakib, Kerkük Kültürel -Milli Kimliği, Tercüme, Habib Hürmüzlü, 1. Baskı, Kerkük Vakfı Yayınları, 2008.
- Musul Heyetinin Milletler Meclisine Sunduğu 16 Temmuz 1925 tarihli Rapor. Alıntı: Wikipedia'dan Altunköprü maddesi.
- Sadun Nurettin Köprülü. İngiliz Sömürgesine Karşı Altunköprü Evlatlarının Caydırıcı Kahramanlıkları, Türkmen Eli dergisi Edebiyat ve Sanat Yıl 4 Sayı 42, Temmuz 2011.
- Suphi Saatçı (2004), *Altunköprü, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği*, İstanbul Türkiye.
- Taha Bakır (1973), *Eski, Mezopotamya Medeniyeti*, 1. Bölüm, Daru El Bayan, Bağdat.

Bilgi Alınan Yerli Şahsiyetler

1. Akber Ahmet Kassap. Doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1962.
2. Ali Seyt Hasan El Rüfai: Doğum yeri ve yılı: Altunköprü/kayabaşı köyü: 1937.
3. Fikret Kudret. Doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1958.
4. Kadir Ahmet El Salihi. Doğum yeri ve yılı: Gülözi Köyü: 1919.
5. Maruf Ekmekci. Doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1938.
6. Necmetin Şemsettin Oruç. Doğum yeri ve yılı: Altunköprü:1936.
7. Raüf Hacı Abdiş. Doğum yeri ve yılı: altunköprü, Sırcam Köy : 1950.
8. Sadike Abdulrahman Abdullah: doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1924.
9. Sadun Taha Mustafa Oruç: Doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1932.
10. Tarık Zeyinel Ağa. Doğum yeri ve yılı: Altunköprü: 1931.

Fotoğraflı Kaynaklar

Dört Kapılı İmam Mezarı

İmam Sultan Özbek Mezarı

Ashaba Mezarlığı

İmam Muhammed Mezarı

Kamış Alan Halveti - I

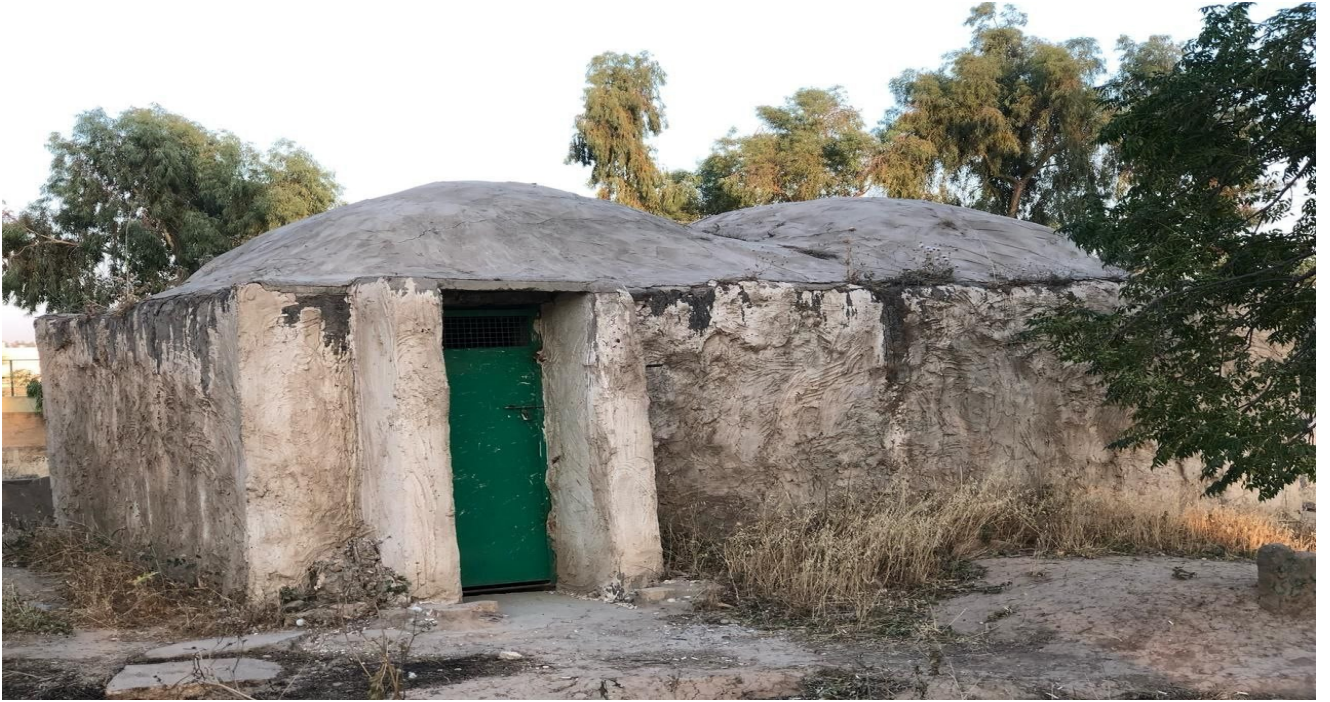
Kamış Alan Halveti -2

Eski Beyaz Değirmen kalıntısı

Seyyid Ahmet Mezarlığı

Seyyid Gül Mezarlığı

Seyit Hamdan El- Marei El-Nuaymi Mezarlığı

İmam Recep Mezarı

